

AMEA

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı, 2019, № 1
Səhifə: 142-147

ISSN: 2663-4406

Mətnşünaslıq

UOT: 801.7

Ataəmi Mirzəyev

ƏLİNİN "QİSSEYİ-YUSUF" ƏSƏRİ QURANI-KƏRİM KONTEKSTİNDƏ

Açar sözlər: Əli, "Qisseyi-Yusif", Qurani-Kərim, Yusif surəsi, hekayə

Key words: Ali, Gissa-i Yusuf, Quran, surah of Yusuf, story

Ключевые слова: Али, «Гиссен-Йусуф», Гуран-Керим, сура «Юсиф», повествование

"Yusif və Züleyxa" ən qədim dini hekayətlərdən biridir. Bu hekayənin əsasında miladdan əvvəl XVII yüzillikdə Yusif peyğəmbərin həyatında baş vermiş əhvalatlar dayanır. Daha sonralar hekayə dini kitablarda – Tövrat, İncil və Qurani-Kərimdə də yer almış və fərqli şəkillərdə yazılı ədəbiyyatda işlənmişdir. Qurani-Kərimdə "əhsənül-qasas" ("ən gözəl hekayə") kimi adlandırılan bu qissə, islamıyyətin ilk çağlarından günümüzə qədər gözəllik və eşq hekayəti kimi geniş yayılmış, mənzum və mənsur olaraq "Dastanı-Yusif", "Qisseyi-Yusif", "Yusif və Züleyxa" kimi müxtəlif adlarla altında yazılı ədəbiyyatın mövzusunda çevrilmişdir.

Bu mövzu ilk dəfə ərəb ədəbiyyatında işlənsə də, ərəb ədəbiyyatında məsnəvi şəkli geniş yayılmadığı üçün məsnəvi şəkildə yazılmış ilk əsərlər fars dilində qələmə alınmışdır. Türk ədəbiyyatına isə bu hekayə ilk dəfə XIII əsrdə Əlinin "Qisseyi-Yusif" əsəri ilə daxil olmuşdur. XIV əsrdən etibarən bu hekayə türk ədəbiyyatında geniş yayılmağa başlamış, bir çox "Yusif və Züleyxa" məsnəviləri yaranmışdır.

Əlinin "Qisseyi-Yusif" əsəri 12 həcadan ibarət dördüklər şəklindədir. Əsərin nəzm şəkli türk ədəbiyyatında işlək olan qoşma janrına bənzəyir. İlk üç misra öz arasında qafiyələnir, dördüncü misra isə "imdi" rədiyi ilə bitir, yəni əsərin qafiyə sistemi *aaab* şəklindədir. "Qisseyi-Yusif" in dördüklər şəklində olması türk dastan ənənəsindən gəlməlidir.

"Qisseyi-Yusif" in müəllifi Əlinin həyatı və ədəbi şəxsiyyəti haqqında məlumat verən heç bir qaynaq yoxdur. Onun günümüzə qədər çatan tək əsəri "Qisseyi-Yusif"dir. Türk dünyasında "Qisseyi-Yusif" in müəllifi Əli, *Xarəzmi Əli*, *Qul Əli*, *Qul Qali* adı ilə tanınmaqdadır. Əsərin yazılma tarixi əksər əlyazma nüsxələrində 1234-cü il (hicri tarixi ilə: 630) kimi göstərilməkdədir:

*Mövlümdən mədəd, nüsrat yetüründən,
Rəcəb ayı calaba otuzunda
Tarixinin xoş aln yüz otuzundan
Bu zəif bu kitabı düzdü imdi [1, s.410].*

Ancaq "Qisseyi-Yusif" in Bakı nüsxəsində əsərin yazılma ili ilə bağlı fərqli bir tarix verilmişdir. Bu tarixin veriliyi aşağıdakı beytə diqqət edəək:

*...Tarixinin aln yüz toquzunda
Bu zəif bu kitabı düzdü imdi [2, s.178].*

Verilən misralardan bəlli olur ki, əsər 1212-ci ildə (hicri tarixi ilə: 609) tamamlanmışdır. Ancaq əsərin avtoqraf nüsxəsi əldə olmadığı üçün bu barədə dəqiq bir fikir söyləmək də mümkün deyildir.

İlk dönmə türkcə İslami əsərlərdə Qurani-Kərim və hədislərlə bağlılıq özünü açıqca göstərir. Əhməd Yügnəkinin "Ətabətül-Həqayiq", Əhməd Yəsəvinin "Divani-Hikmət", Əlinin "Qisseyi-Yusif" və başqa əsərlər buna misal ola bilər. Əlinin "Qisseyi-Yusif" əsəri ilə tanışlıq göstərir ki, müəllif əsəri yazarkən hekayətin Qurani-Kərim variantını əsas qaynaq kimi götürmüşdür. Bunu əsərdə dörd baxımdan müşahidə etmək mümkündür:

1. Hədislərin inkişafında süjet xəttinin bütün mərhələlərində,
2. Əsərdə Qurani-Kərimin Yusif surəsindən olan ayələrin tərcüməsi şəkildə,
3. Qurani-Kərimin Yusif surəsindən götürülmüş bir çox ayələrin ərəbcə verilməsi şəkildə,
4. Qurani-Kərimin başqa surələrindən götürülmüş ayələrin ərəbcə verilməsi şəkildə.

İndi isə deyilən fikirləri Əlinin "Qisseyi-Yusif" əsərində izləyək. "Qisseyi-Yusif" in məzmunu ilə tanışlıqdan məlum olur ki, əsərdə təsvir olunan hadisələrin ardıcılığı eynilə Qurani-Kərimə uyğun gəlir. Bu fikir əsərdə Qurani-Kərimdən arəbcə verilmə ayələrin ardıcılığında da özünü açıq göstərir.

Öncə də qeyd edildiyi kimi, Qurani-Kərimin "Yusif surəsi"nin 3-cü ayəsində "Yusif" hekayəti ən gözəl qissə adlandırılır: *"Biz bu Qurani sənə vəhy etməklə ən gözəl hekayəti (qissəni) danışırıq"* [3, s.295]. "Qisseyi-Yusif" də bu ayənin anlamı belə verilir:

*Qissələrdə, hikmətlərdə görklüraqı,
Usanmadan dınlaşmağa dattıraqı,
Kitab içrə bişək anır, məşhurluqı,
Uşbu qissə anır irdi zahir imdi [2, s.19].*

Müəllif "Qissələrdə, hikmətlərdə görklüraqı" ifadəsi ilə Qurani-Kərimin 3-cü ayəsinin tərcüməsini vermişdir; burada "görklüraqı" qədim türk sözü olan "görklü"nün ("gözəl")nə çoxaltma dərəcəsinə işləmiş variantıdır. Şair "Kitab" deyərək də, heç şübhəsiz, Qurani-Kərimi nəzərdə tutmuşdur.

Əsərin başqa bir yerində isə həmin ayə ərəbcə verilir:

*...Omri birlə gəldi ana peyki-həzrət,
"Nəhnə əhsənül-qasas" – deyir imdi [2, s.175].*

"Qisseyi-Yusif" də qardaşları Yusifə paxıllıq edir və onu çələ apararaq öldürmək istəyirlər. Qardaşı Yəhuda Yusifi öldürməyə qoymur, onu quyuya atmağı təklif edir. Həmin epizodda da müəllif "Yusif surəsi"nin 10-cü ayəsinə müraciət edir: *"Yusif öldürməyin"* [3, s.296]. Əsərdə Yəhudanın dilindən deyilən bu ifadə ərəb dilində verilir:

*Muni eşdüp Yəhuda özi getti,
Mehri odı qaynadi, bağı yandı.
Bəni işdən tövbə qıldı geri döndi
"La-takatulu ya Yusuf" – deyir imdi [1, s.186].*

Qardaşlarının Yusifi öldürməyib quyuya atdıqdan sonra ataları Yəqub peyğəmbərə "Yusif qurd yedi" – deməsi də "Yusif surəsi"nin 17-ci ayəsi ilə üst-üstə düşür: *"... qurd onu yemişdir"* [3, s.297]. Həmin hissə "Qisseyi-Yusif" də belədir:

*Biz gəlincə bayıq ana qəza ırmış,
Ah ol yerde bir yavuz qurtı var imiş,*

*Həqiqətdə Yusifi ol qurt yemiş,
Fə-əkaləhü 'z-z'üb' ana derlər imdi [2, s.39].*

"Yusif surəsi"nin 18-ci ayəsində Yusifin qurd tərəfindən yeyildiyini eşidən Yəqub peyğəmbərin dilindən deyilən "Sabrun cəmil" ("...gözal səbir") [3, s.298] ifadəsi də əsərdə eynilə işlədilmişdir:

*...Bən həm gərək səbr qılam "Sabrun cəmil",
Səbr birlə murad hasil olur imdi [2, s.42].*

Əsərdə yoldan keçən bir karvanın Yusifin atıldığı quyudan su götürərəkən suçunun Yusifi görəndə "Müjdə! Bu bir oğlandır!" [3, s.298] – deyə qışqırması da "Yusif surəsi"nin 19-cu ayəsi ilə üst-üstə düşür:

*Quyudan ansuzdan çıka gəldi,
Tolun ay tək nurlu yızı toğa gəldi,
Məlik anı gördi ol dam bi-xud oldı
"Ya buşra həza gılam", – deyür imdi [1, s.207].*

Eləcə də "Yusif surəsi"nin 24-cü ayəsində deyilir: "Eger Rəbbinin dəliliyi (xəbərdarlığını) görməsəydi, (Yusif) da ona meyil edərdi" [3, s.299]. "Qisseyi-Yusif" əsərində də Züleyxa tikdirirdi sarayda Yusifi xəlqət otağına çağırıb ondan murad istəyəndə, Yusif də bir an ona təbəssüm göstərirdi. Bu, əsərdə belə verilmişdir:

*Xalıqdan Yusifə oldı bürhan.,
Xalıq qılır Yusifə fəzli ihsan.
Oldur bürhan, oldur Kuran,
"Ləvla ənra ey bürhan", – deyür imdi [2, s.95].*

Müəllif bu məqamda həmin hadisə ilə səsleşən Qurani-Kərimin "İsra" surəsinin 32-ci ayəsinə ("Zinəyə da yaxın düşməyin" [3, s.370] müraciət edir:

*Oluq saat təhdid üzrə ayət endi,
"Vələ takrabu 'z-z'ina", – deyür imdi [2, s.94].*

Yusif Züleyxanın hərəkətlərinə məhəl qoymayıb otaqdan qaçanda Züleyxanın əri Əzizlə rastlaşır. Özüni vəziyyətdən çıxarmaq üçün Züleyxa Yusifə böhtan atır və Əzizdən onu cəzalandırmağı tələb edir. Müəllif bu hissədə də "Yusif surəsi"nin 25-ci ayəsindən bəhərlənir:

*Yüqərdi, Əzizə keyd gəldi qıtdı,
Aydu: uşbu oğlan bizgə şol yəvuz sindi.
"Ma cəza'ə cəzaən mən əradə su'en", – dedi.
"İlla ən-yəsbəhbinnə əv əzahün əlim" imdi [2, s.98].*

Həmin ayənin mənası belədir: "Sənin ailənə pislilik (övrətinlə zina) etmək istəyənin cəzası yal-niz zindana salmaq, ya da şiddətli bir əzaba çıxarılmaqdır!" [3, s.299]

Əsərdə Yusif otaqdan qaçmaq istəyərkən, Züleyxa onun köynəyinin arxa ətəyindən tutaraq cı-randa beşikdə olan körpə uşağın şahidlik etməsi səhnəsi də "Yusif surəsi"nin 26 və 27-ci ayələri ilə üst-üstə düşür.

Əsərdə "Yusif surəsi"nin 31-ci ayəsinə tam uyğun olaraq Züleyxanın hərəkətləri Misirdə söz-söhbətə səbəb olur (O da qeyd olunmalıdır ki, "Yusif surəsi"ndə Züleyxa adı işlənmiş, o, sadəcə

"Əzizin qadını" kimi verilir). O, qadınları çağırıb qonaqlıq təşkil edir. Ziyafətdə qadınlara süfrəyə qoyulmuş turuncu kəsmək üçün bıçaq verir və Yusifi onların qarşısına çıxarır. Yusifin gözülləyinə heyran qalan qadınlar turunc əvəzinə əllərini kasir və deyirlər:

*"Və qılna həza illah həzə-bəşar",
Bunun kibi kul kiminin ələ düşər?
Bunu görən adamının əqli qışar?
"İnna həza illa mələkən kərim", – derlər imdi [2, s.101].*

Göründüyü kimi, müəllif qadınların dilindən deyilən sözləri "Yusif surəsi"nin 31-ci ayəsindən eynilə vermişdir. Həmin sözlərin anlamı belədir: "Aman Allah! Bu ki bəşar deyildir. Bu ancaq (Allah yanında) möhtərəm (əziz) bir mələkdir!" [3, s.300]

Əsərdə həmin səhnədən sonra Yusifin özünə zindan arzulanması da "Yusif surəsi"ndəki 33-cü ayə ("Ey Rəbbim! Mənim üçün zindan bunların məni sovq etdikləri işi görməkdən xoşdur..." [2, s.300-301]) ilə eyniyyət təşkil edir:

*Züleyxanın keydindən alğil bəni,
Sığınuram sənə, ya rəbb, bulğil gəni.
"Əssicnə əhəbbü iləyyə mimmə təd unəni"
Zindanını bən ıxtiyar qıldım imdi [2, s.102].*

Yusif zindana salınır. O, zindanda olarkən şərəbçi və çorəqçinin yuxusunu yozur. Bu zaman da "Qisseyi-Yusif" müəllifi "Yusif surəsi"nin 41-ci ayəsindən istifadə edir:

*Xəbbaz anı eşidübən qılır fəğan,
Aydu-ruban düş gormədüm hərgiz əyan.
"Qızıye'l-amrū 'ləzi fihı təstifyan"
Yusif aydu: Həq qəzası dönməz imdi [2, s.105].*

Həmin ayənin anlamı belədir: "...Haqqında soruşduğunuz iş belə həll edilmişdir" [3, s.302]

Haqqətdən də, hadisələr Yusifin yozduğu kimi baş verir. Çorəqçi öldürülür, şərəbçi isə zindandan azad olur. Yusif şərəbçidən xahiş edir ki, məni unutma, Məlikə mənim haqqımda məlumat ver. Əsər müəllifi bu hissədə də 42-ci ayədən istifadə edir: "...Ağanın yanında məni də yada sal" [3, s.302]. Həmin hissə "Qisseyi-Yusif" də belədir:

*Aydu: Məni Məlikə bir duyduğül,
Əhvalımı Məlikə sen bildürğül,
Biginah ayduğımı sen bildürğül,
"Əcrükə ində rabbikə", – deyür imdi [2, s.106].*

"Yusif surəsi"nin 67-ci ayəsində Yəqub peyğəmbər oğlanlarını ikinci dəfə Bin Yaminlə Misirə göndərəndə, onlara şəhərə eyni qapıdan daxil olmağa tapşırır: "(Yəqub) dedi: "Oğullarım! (Misirə) eyni qapıdan girməyin, ayrı-ayrı qapılardan daxil olun (siza göz dəyməsin). Bununla belə, mən Allahın qəza-qədarını sizdən heç bir şeylə dəf edə bilmərəm..." [3, s.306] Əli poemada bu məqama da diqqət yetirmiş və həmin fikri belə vermişdir:

*Yəqub aydu: Qaçan qamda siz varsanız,
Kəncinizi dilədən, gözden saxlanız.
Cümlənz həm bir qapudan siz girmənz.
İkin-ikim bir qapudan girin imdi [2, s.139].*

*Həqiqətdə Yusifi ol qurt yemiş,
"Fə-akaləhü'z-z'ab" ana derlər imdi [2, s.39].*

"Yusif surəsi"nin 18-ci ayəsində Yusifin qurd tərəfindən yeyildiyini eşidən Yəqub peyğəmbərin dilindən deyilən "Sabrun cəmil" ("...gözlə səbir") [3, s.298] ifadəsi də əsrin eynilə işlədilmişdir:

*...Bən həm gərəək səbr qılam "Sabrun cəmil",
Səbr birlə murad hasil olur imdi [2, s.42].*

Əsərdə yoldan keçən bir karvanın Yusifin atıldığı quyudan su götürərkən suçunun Yusifi görəndə "Müjdə! Bu bir oğlandır!" [3, s.298] – deyə qişqırması da "Yusif surəsi"nin 19-cu ayəsi ilə üst-üstə düşür:

*Quyudan ansuzdan çıka gəldi,
Tolun ay tək nurlu yüzi toğa gəldi,
Məlik anı gördi ol dəm bi-xud oldi
"Ya buşra həza gütəm", – deyür imdi [1, s.207].*

Eləcə də "Yusif surəsi"nin 24-cü ayəsində deyilir: "Eger Rəbbinin dəlilini (xəbərdarlığını) görməsəydi, (Yusif) də ona meyil edərdi" [3, s.299]. "Qisseyi-Yusif" əsərində də Züleyxa tikdirdiyi sarayda Yusifi xalvət otağına çağırıb ondan murad istəyəndə, Yusif də bir an ona təbəssüm göstərir. Bu, əsərdə belə verilmişdir:

*Xalıqdan Yusifə oldi bürhan,
Xalıq qılır Yusifə fəzli ihsan.
Oldur bürhan, oldur Kuran,
"Ləvlə ənra ey bürhan", – deyür imdi [2, s.95].*

Müəllif bu məqamda həmin hadisə ilə səsleşən Qurani-Kərimin "İsra" surəsinin 32-ci ayəsinə ("Zinaya da yaxın düşməyin" [3, s.370] müraciət edir:

*Oluq saat təhdid üzrə ayət endi,
"Vəla təkrabu'z-zina", – deyür imdi [2, s.94].*

Yusif Züleyxanın hərəkətlərinə məhəl qoymayıb otaqdan qaçanda Züleyxanın əri Əzizlə rastlaşır. Özünü vəziyyətdən çıxarmaq üçün Züleyxa Yusifə böhtan atır və Əzizdən onu cəzalandırmaq tələb edir. Müəllif bu hissədə də "Yusif surəsi"nin 25-ci ayəsindən bəhrələnir:

*Yüğərdi, Əzizə keyd gəldi qıldı,
Aydur: uşbu oğlan bizgə şol yavuz sindi.
"Ma cəza'ə cəzaən mən arada su'en", – dedi,
"İlla ən-yüşəbbihinə əv əzabən əlim" imdi [2, s.98].*

Həmin ayənin mənası belədir: "Sənin ailənə pislilik (övrətinlə zina) etmək istəyənin cəzası yalnz zindana salmaq, ya da şiddətli bir əzaba çıxarılmaqdır!" [3, s.299]

Əsərdə Yusif otaqdan qaçmaq istəyərkən, Züleyxa onun köynəyinin arxa otağından tutaraq cıranda bəşikdə olan körpə uşağın şahidlik etməsi səhnəsi də "Yusif surəsi"nin 26 və 27-ci ayələri ilə üst-üstə düşür.

Əsərdə "Yusif surəsi"nin 31-ci ayəsinə tam uyğun olaraq Züleyxanın hərəkətləri Misirdə söhbətdə səbəb olur (O da qeyd olunmalıdır ki, "Yusif surəsi"ndə Züleyxa adı işlənmiş, o, sadəcə

"Əzizin qadını" kimi verilir). O, qadınları çağırıb qonaqlıq təşkil edir. Ziyafətdə qadınlara süfrəyə qoyulmuş turunc kəsmək üçün bıçaq verir və Yusifi onların qarşısına çıxarır. Yusifin gözəlliyinə heyran qalan qadınlar turunc əvazinə əllərini kasir və deyirlər:

*"Va qulna həza illah həzə-başar".
Bunun kibi kul kiminin əlnə düşər?
Bunu görən adamının aqlı şaşar!
"İnna həza illa mələkün kərim", – derlər imdi [2, s.101].*

Göründüyü kimi, müəllif qadınların dilindən deyilən sözləri "Yusif surəsi"nin 31-ci ayəsindən eynilə vermişdir. Həmin sözlərin anlamı belədir: "Məna Allah! Bu ki başar deyildir. Bu ancaq (Allah yanında) möhtərəm (əziz) bir mələkdir!" [3, s.300]

Əsərdə həmin səhnədən sonra Yusifin özünə zindan arzulaması da "Yusif surəsi"ndəki 33-cü ayə ("Ey Rəbbim! Mənim üçün zindan bunların məni sövq etdikləri işi görməkdən xoşdur..." [2, s.300-301]) ilə eyniyyət təşkil edir:

*Züleyxanı keydindən ağılt bəni,
Sığınuram sənə, ya rəbb, bulğıl gəni.
"Əssicnə əhabbü ilayyə mimma təd unəni"
Zindanıni bən ixtiyar qıldım imdi [2, s.102].*

Yusif zindana salınır. O, zindanda olarkən şərəbcə və çörəkçinin yuxusunu yozur. Bu zaman da "Qisseyi-Yusif" müəllifi "Yusif surəsi"nin 41-ci ayəsindən istifadə edir:

*Xəbbaz anı eşidübən qılır fəğan,
Aydurubən düş görmedim hərgiz ağan,
"Quziyə'l-əmri' l-ləzi fihi təstifyan"
Yusif aydur: Həq qəzası dönənz imdi [2, s.105].*

Həmin ayənin anlamı belədir: "...Haqqında soruşduğunuz iş belə həll edilmişdir" [3, s.302].

Həqiqətdən də, hadisələr Yusifin yozduğu kimi baş verir. Çörəkçi öldürülür, şərəbcə isə zindandan azad olur. Yusif şərəbcədən xahiş edir ki, məni unutma, Məlikə mənim haqqında məlumat ver. Əsər müəllifi bu hissədə də 42-ci ayədən istifadə edir: "...Ağanın yanında məni də yada sal" [3, s.302]. Həmin hissə "Qisseyi-Yusif"də belədir:

*Aydur: Məni Məlikə bir duyduğul,
Əhrəvətim Məlikə sən bildirgöl,
Bigünəh ayduğımı sən bildirgöl,
"Əcrika ində rabbikə", – deyür imdi [2, s.106].*

"Yusif surəsi"nin 67-ci ayəsində Yəqub peyğəmbər oğlanlarını ikinci dəfə Bin Yaminlə Misirə göndərəndə, onlara şəhərə eyni qapıdan daxil olmamağı tapşır: "(Yəqub) dedi: "Oğullarım! (Misirə) eyni qapıdan girməyin, ayrı-ayrı qapılardan daxil olun (sizə göz dəyməsin). Bununla belə, mən Allahın qəza-qədarını sizdən heç bir şeylə dəf edə bilmərəm..." [3, s.306] Əli poemada bu məqama da diqqət yetirmiş və həmin fikri belə vermişdir:

*Yəqub aydur: Qaçan qanda siz varsanız,
Kəndinizi dildən, gözden saxlanız.
Cümləniz həm bir qapıdan siz girmənz,
İkni-ikni bir qapıdan girin imdi [2, s.139].*

Yusif qardaşı İbn Yamini yanında saxlamaq üçün onun kisəsinə qızıl cam qoydurur. Yolda onları saxlayıb oğurluqda günahlandırıldıqda Əli "Yusif surəsi"nin 70-ci ayəsində Yusifin dilindən işlənən ifadəni də ("Ey karvan əhli! Siz, həqiqətən, oğrusunuz!") [3, s.307] eynilə işlədir:

... Oğurlamış sağı deyib təhdid etdi
KİM, "İnnaküm lə sariqun" – deyür imdi [2, s.150].

Yusif özünü qardaşlarına tanıtdırandan sonra öz köynəyini Bəşirlə Kənanada yaşayan atası Yəquba göndərir ki, gözlərinə sütsün və tutulmuş gözləri açılınsın. Karvan Misirdən çıxanda, Yəqub Kənanada Yusifin iyini hiss edir. Bu məqamda da müəllif "Yusif surəsi"nin 94-cü ayəsində Yəqubun dilindən deyilən cümləni eynilə arab dilində işlədir:

Bildim təhqiq müşəfəcişən, sübh yəli!
Yusif iysti əksilməz sən əsəli.
Anı dedim bən asudə buldum, bəli!
"İnni lə'acida riha Yusuf" – deyür imdi [2, s.164].

Həmin cümlənin anlamı belədir: "...Yusifin ətrini alıram!" [3, s.311].

Göründüyü kimi, əsərdə süjet xətti boyu "Yusif surəsi"ndən götürülmüş ayə və ifadələr həddən artıq çoxdur. "Qisseyi-Yusif"də Qurani-Kərimin "Yusif surəsi"ndən verilən bu ayələr əsərin Qurana bağlılığını göstərməklə yanaşı, onun məzmununa da bir dolğunluq gətirmişdir. Əsərdə Qurani-Kərimdən alınan belə nümunələrin sayı 40-dan çoxdur. Bizcə, deyilən fikrin təsdiqi üçün verilən nümunələr də yetərlidir.

Beləliklə, "Qisseyi-Yusuf" əsəri ilə tanışlıq göstərir ki, müəllif əsəri yazarkən çoxlu qaynaqlardan istifadə etmişdir. Həmin qaynaqlar içərisində, heç şübhəsiz, Qurani-Kərim və onun təfsirləri xüsusi yer tutur. "Yusif və Züleyxa" hekayəti ilə bağlı əl əpizodlar vardır ki, onlar ilk dəfə "Qisseyi-Yusuf"də işlənmişdir. Sonralar türk ədəbiyyatında yazılmış başqa "Yusif və Züleyxa" adlı əsərlərdə də həmin əpizodlar işlək olmuşdur. Onu da xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, Əlinin "Qisseyi-Yusuf" əsərindən sonra bu mövzu türk xalqları arasında daha geniş yayılmış, çoxlu sayda əsərlər yazılmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Cin A. Türk Edebiyatının ilk Yusuf və Züleyxa Hikayəsi. Alinin Kissa-yı Yusuf'u, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
2. Qul Əli. Qisseyi-Yusuf (Nəşr hazırlayanlar: E.Əlibəyözadə, Ə.Hüseyni) Bakı, "Şərq-Qərb", 2005.
3. Qurani-Kərim və Azərbaycan dilinə mənaca tərcüməsi (Ərəb dilindən tərcümə edənlər: Z.Bünyadov və V.Məmmədaliyev). Bakı, "Şərq-Qərb", 2012.

THE WORK OF "GISSA-I YUSUF" BY ALI IN CONTEXT OF QURAN

Summary

The story of Yusuf and Zuleykha, one of the famous works of world literature, has been included in the Turkish literature through the work Gissa-i Yusuf written by Ali in the XIII century. Since the topic was widespread among the Turkish peoples, a lot of Yusuf and Zuleykha couplets had been written.

The story of Yusuf and Zuleykha written in quartets for the first time in Turkish literature belongs to Ali. The fact that it is written in the form of quadrants reflects its characteristic arising from Turkish epic tradition.

While reading Gissa-i Yusuf it becomes obvious that the author based on surah of Yusuf and commentaries of Quran. The work clearly shows the various stages of development of the events. Surah of Yusuf is called as "Ahsanul-gasas" ("The most beautiful story") in the work of Gissa-i Yusuf as in Quran.

ПРОИЗВЕДЕНИЕ АЛИ «ГЫССЕЙ-ЙУСУФ» В КОНТЕКСТЕ КОРАНА

Резюме

Один из традиционных в мировой литературе мотивов, содержащийся в рассказе Гул Али «Юсиф и Зүлейха», вошёл в турецкую литературу в XIII веке. Написание произведения четверостишиями объясняется проникновением характерной турецкой ластанной традиции. Читая «Гыссей-Йусуф», убеждаемся в том, что основой для автора послужила сура «Юсиф» из Корана. Это явственно прослеживается в каждом из событий сюжетной линии произведения. Как и в Коране, в произведении «Гыссей-Йусуф» сура «Юсиф» носит название «Əhsənül-qasas» («Самый красивый рассказ»). На протяжении всего рассказа автор стремится подчеркнуть эту особенность.

В статье с помощью конкретных примеров прослежена связь произведения Гул Али «Гыссей-Йусуф» с сурой «Юсиф» из Корана.